

Anne-Çocuk Oyun Etkileşimine Bağlı Olarak Annelik Algısının İncelenmesi

Cansu SAFSOYLU¹, İsmail SANBERK²

Öz: Bu araştırmanın amacı, 3-6 yaş aralığında çocuğu bulunan annelerin, çocuklarıyla ev ortamında gerçekleştirdikleri beş dakikalık serbest oyun etkileşimlerinde kullandıkları ifadelerin araştırmacılar tarafından gözlem tekniği ile kaydedilerek, Anababa Çocuk Oyun Kayıt Kodlama Formu'na (AÇOKKF) kodlanması, böylece çocuklarıyla oyun etkileşiminde çoğunlukla istendik ve çoğunlukla istenmedik ifadeler kullanan annelerin belirlenmesi ve bu annelerin repertuar ağı tekniği ile annelik algılarının incelenmesidir. Araştırma kapsamına Adana ilinde ikamet eden 15 gönüllü katılımcı anne alınmıştır. AÇOKKF'na ifadelerin kodlanması ile frekanslar hesaplanarak çoğunlukla istendik ve çoğunlukla istenmedik ifadeler kullanan anneler belirlenmiştir. Ardından repertuar ağı tekniği ile annelik algıları incelenmiştir. Bu araştırma çoklu nicel vaka analizi çalışmasıdır. Çalışmanın sonucunda oyun etkileşiminde istendik ifadeleri daha sık kullanan annelerin, istenmedik ifadeleri daha sık kullanan annelere göre özdeğerlerine ait öklid uzaklık katsayılarının çoğunlukla daha yüksek olduğu görülmüştür. Her iki gruptaki anneler; sosyal benlik algılarını çoğunlukla kendileriyle yakın ilişkilendirmişlerdir. Her iki grupta bulunan annelerin kendilerine yönelik annelik algılarını; ideal annelik algıları, tanıdığım örnek/iyi bir anne algıları ve tanıdığım örnek/iyi olmayan bir anne algıları ile ilişkilendirmeleri değişiklik göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Anne-Çocuk, Oyun Etkileşimi, Annelik Algısı

Investigation of Motherhood Perception Based on Mother-Child Play Interaction

Abstract: The aims of this research are to determine the mothers who mostly use desired and undesired expressions during play interactions with their children and to analyse their perceptions of motherhood using the repertory grid technique. In this multiple quantitative case analysis, the researcher recorded the expressions used by mothers of children between the ages of 3 and 6 years in their 5-minute free-play interactions with their children in the home environment using the observation technique and coded them using the Parent-Child Play Recording Coding Form (PCPRCF). Fifteen volunteer mothers residing in Adana province were reviewed. By coding the expressions in the PCPRCF, the mothers who used mostly desired and mostly undesired expressions were determined by calculating the frequencies of their desired and undesired expressions. Then, their perceptions of motherhood were analysed using the repertory grid technique. As revealed by the results, the Euclidean distances of the eigenvalues of the mothers who used the desired expressions more frequently in their play interactions were mostly higher than those who used the undesired expressions more frequently. Mothers in both groups mostly associated their social self-perceptions closely with themselves. The association of motherhood perceptions, especially for mothers in both groups, varied with their perceptions of ideal motherhood, as well as their perceptions of 'an exemplary good mother I know' and 'a nonexemplary mother I know'.

Keywords: Mother-Child, Play Interaction, Motherhood Perception

*Bu araştırma birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürüttüğü yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Geliş Tarihi: 01.02.2023

Kabul Tarihi: 12.04.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

¹ Doğru Psikolojik Danışmanlık Merkezi, Adana, Türkiye, e-posta: safsoylucansu@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6996-9803>

² Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Adana, Türkiye, e-posta: mailsanberk@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4677-8059>

Atf için/ To cite:

Safsoylu, C., & Sanberk, İsmail. (2023). Anne-Çocuk Oyun Etkileşimine Bağlı Olarak Annelik Algısının İncelenmesi. Yaşadıkça Eğitim, 37(2), 531-550. <https://doi.org/10.33308/26674874.2023372583>

Annelik algısı, bir annenin bu rolde kendini nasıl algıladığıdır ve anneliğine yönelik olan inançlarıdır. Bu algının içerisinde bir bireyin başkalarıyla kurduğu etkileşimlerini yorumlaması, başkalarından doğrudan aldığı geribildirimler ve sosyal karşılaştırmalar bulunmaktadır (Salley ve diğerleri, 2010). Bu sayılan bileşenler sosyal benlik kavramını oluşturmaktadır. Sosyal benlik kavramı; kişinin rolü üzerinde çevresindeki bireylerin beklentilerini içermektedir (Acun Kapıkıran, 2003). Rubin (1967) kadının sosyal benliğinin anneliğiyle ilişkili olduğunu söylemiştir ve anne tarafından sürdürülen annelik modellerinin, çocukları tarafından geliştirilen annelik modelleriyle ilişkili olduğundan bahsetmiştir. Anne benlik kavramı içerisinde bulunan zihinsel harita, çocuğunun yorumunu içermektedir ve annelerin davranışları ile değerleri bu geribildirim algısına göre değişim gösterebilmektedir (Partridge, 1988). Buna göre çocuk anne ile girdiği etkileşimde annesinin davranışlarını etkileme gücüne sahiptir (Tazeoğlu, 2011). Anne, çocuğun kendine yönelik davranışlarını kendi algılama biçimine göre değerlendirerek davranışlarını ona göre şekillendirir. Diğer bir ifadeyle çocuğun annesine ilişkin algısı, annelik davranışını etkileyen değişkenlerden biridir. Bireyler çocukları dışında çevresindeki diğer insanların kendisini nasıl algıladıklarını ve hareketlerini nasıl yorumladıklarını da değerlendirirler, buna uygun olarak davranışlarını düzenlerler (Akın, 2019). Bu bağlamda annelerin çevresinde annelik davranışı ve/veya kavramsallaştırması annesi, eşi, kayınvalidesi gibi önemli kimselerden etkilenebilmektedir, tüm bu kimseler annenin sosyal benlik algısını düzenleyebilmektedir. Annenin diğer kimselerin gözünden bir anne olarak kendisine ilişkin değerlendirmesi (örneğin; anneme veya eşime göre bir anne olarak ben), onun bu rol temelindeki algısını etkileyebilmektedir.

Benlik tasarımının içerisindeki bir diğer kavram ise ideal benliktir. İdeal benlik; kişilerin olmak istedikleri benliktir. Kişinin ideal benliği ile benlik kavramı arasındaki fark o kişinin benlik saygısı düzeyini verir (Sanberk, 2018; Tözün, 2010). Bu farkın çok fazla olması kişide uyumsuzluk yaratabilmektedir (Akçagöz, 2017). Kişinin kendisini ideal benliği ile uyumlu algılaması onun kendisinden memnun olacağı anlamında yorumlanabilir. Bu aynı zamanda belli bir rol çerçevesinde de (meslek elemanı olma, yurttaş olma veya bu çalışmada üzerinde durulmuş olan anne olma gibi) değerlendirilebilir ve sınırlandırılabilir. Bireylerin güncel anne olarak kendilerine ilişkin bir algıları mevcuttur. Bu algının ortaya çıkartılması için bu kimseye nasıl bir anne olduğunun sorulması yeterli olabilirken; nasıl bir anne olmak istediği de sorulabilir ki bu onun bu role ilişkin idealize ettiği annelik algısıdır. Anne kendisini idealize ettiği annelikten uzak görebilir. Bu da onun bir anne olarak kendisine ilişkin memnuniyetsizliğine işaret edebilir. İdeal anne olma ile ilgili alan yazına bakıldığında çocukların ihtiyaçlarını ele alan ve bu ihtiyaçları ilk sıraya koyan, çocuğa sürekli ve düzenli bakım sağlayan ve destek veren, eşine hizmet eden, evi ekonomik yönden düzenleyen, eğitimci, çocuk bakıcısı, çocuğun sağlığını, gelişimini, refahını destekleyen aynı zamanda kariyer yapmış olan anne olarak tarif edildiği görülmektedir (Elanda, 2021; Lin ve diğerleri, 2023; Lo Cricchio ve diğerleri, 2019). İdeal olmayan annelik her annenin algısına göre değişebileceği gibi, genelde çocukların ihtiyaçlarını karşılamayan, onlara bakım vermeyen anne olarak değerlendirilmektedir.

Kadının annelik kimliğini oluşturan bir unsur da çevrenin anneden beklentileridir. Çevrenin bu beklentileri annede normatif annelik adı verilen; çevrenin anneliğine müdahale ettiği ve anneliğinin çevre tarafından düzenlendiği algısının oluşmasına katkı sağlar (Karaman & Doğan, 2018). Annelerin algıları aynı zamanda kendi annelerinden ve çevrelerinde bulunan diğer annelerden de etkilenmektedir. Bu durumda annenin, annelik kavramında çevresinde örnek olarak gördüğü ve iyi bir anne olarak tanımladığı anneler, tanıdığı örnek iyi bir anne algısını oluştururken; çevresinde örnek olarak görmediği anneler ise tanıdığı örnek olmayan anne algısını oluşturacaktır.

Bütünsel olarak incelendiğinde benlik algısı hakkında fikir veren özdeğer kavramı, kendimize verdiğimiz değerin düzeyini gösterir, benliğimizin değerlendirici tarafını temsil eder ve kendimiz hakkında bireysel çözümlemelerimizi içerir (Çetin ve diğerleri, 2011; Gezici Yalçın & Gülden, 2003; Kaya ve diğerleri, 2021). Özdeğerin yüksek ya da düşük olması davranışları etkileyerek, anne çocuk ilişkisi hakkında fikir verir (Kındap ve diğerleri, 2008; Park ve diğerleri, 2004). Bu ilişkiyi ikili arasında kurulan etkileşimler kendine özgü şekilde geliştirir (Bulgurcu Gürel, 2016). Böylece anne-çocuk etkileşimi bize ilişki hakkında bilgi vermiş olur. İlişkinin kalitesi de annelerin rolleri hakkındaki düşüncelerini, diğer bir ifadeyle ebeveyn olarak kendilerine ilişkin algılarını etkileyebilmektedir (MacPhee ve diğerleri, 1986). Anne-çocuk etkileşimi; ailenin demografik

özellikleri (eğitim düzeyi, sosyoekonomik durum vb.), çocuğun özellikleri ve annenin sahip olduğu özellikler gibi değişkenlere göre farklılaşmaktadır (Dereli & Dereli, 2017; Sezer ve diğerleri, 2015; Töret ve diğerleri, 2015). Annelik algısı bu ilişkiyi etkileyen değişkenlerden biridir (Güler & Yetim, 2008).

Anne ve çocuk arasındaki ilişkinin ve etkileşimin olumlu yönde gelişmesinde oyun çok önemli yer tutmaktadır (Akgün & Yeşilyaprak, 2011; Öngider, 2013). Oyun oynamanın çocuk gelişimi üzerindeki etkisi, bilişsel işlevler ile ilişkisi (Güney & Baran, 2022), gelir seviyesine göre oyun davranışı (Fantuzzo ve diğerleri, 1995) araştırmacılar tarafından incelenen ebeveyn-çocuk etkileşimi sırasında ebeveynin kişilik özellikleri ve oyun oynama davranışları hakkındaki araştırmalar sınırlı kalmıştır (Yue ve diğerleri, 2016). Buna uygun olarak Akgün ve Yeşilyaprak (2011) tarafından annelere yönelik uygun eğitimler geliştirebilmek için anne-çocuk ilişkisi hakkında çok yönlü bilgi edinmenin gerektiği, annenin sahip olduğu çeşitli özelliklerle oyun davranışlarının araştırılmasının uygun olacağı belirtilmiştir. Huang ve diğerleri (2021) anne-çocuk etkileşimlerinin doğal ortam olan evlerinde gözlemlendiği araştırmaların yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Farmer ve Lee (2011) ise anne çocuk etkileşiminin ebeveyn stresiyle ilişkisini incelemişler ve bu etkileşimin farklı ebeveyn davranışlarıyla incelenmesinin uygun olacağını belirtmişlerdir. Anne ile çocuğun olumlu ve olumsuz oyun etkileşimlerine bağlı olarak, annenin; yakınlarına, tanıdığı örnek bir anneye, tanıdığı örnek olmayan bir anneye ve ideal olmayan anneye göre kendisini nasıl algıladığı, nasıl bir anne olmak istediği ve nasıl bir anne olmak durumunda bırakıldığı ile ilgili algılarının, bir anne olarak kendisine ilişkin algıları ile ne derece örtüştüğü ile ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ne var ki bu bilgileri elde etmek bize annenin özdeğeri ve sosyal benlik algısı hakkında bilgi verecektir. Özdeğeri yüksek olan ve öz benliği ile sosyal benlik algısı uyuşan bir anne çevresi ile olumlu etkileşimler kuracaktır. Olumlu benlik algısının olumlu davranışlarla ilişkili olduğu bilinmektedir (Tuzcuoğlu ve diğerleri, 2019). Annelerin olumlu davranışı da çocukların eğitsel başarılarında etkilidir (Şahan, 2021). Bu durumda araştırmadan elde edilen bulguların, veli görüşmesi/seminerinde paylaşılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu problemi incelemek amacıyla bu araştırma kapsamında “annelerin çocuklarıyla oyun etkileşimine bağlı olarak annelik algılarının incelenmesi” hedeflenmiştir.

Annelerin çocuklarıyla etkileşimlerinin incelenmesinde doğrudan gözlem yapmak; sosyal etkileşimlerinde yer alan mekanizmalarla ilgili araştırma sorularını incelemek için önemli görülmektedir. Öz bildirime dayalı standart veri toplama teknikleri katılımcıların sosyal beğenirlik sebebiyle kendilerini olduğu gibi değil de görünmek istedikleri gibi göstermelerine yol açabilir (Sussman, 2016). Oysaki gözlem tekniği dolaylı değil doğrudan veri toplama olanağı sunmaktadır. Üstelik Aspland ve Gardner’a göre (2003) gözlem tekniği araştırmacının tutarlı ve güvenilir bir şekilde veri toplamasına hizmet etmektedir. Gözlem tekniğinin sağladığı bu avantajlar göz önünde bulundurularak çalışmamızda anne çocuk oyun etkileşimi ile ilgili veriler bu yolla toplanmıştır.

Her annenin annelik tanımı ve anneliği nasıl deneyimlediği çevresine, kişiliğine, sosyal benlik algısına, ideal ben ve güncel ben arasındaki farka göre değişebilmektedir. Annelik algısını standart bir test ile ölçmekten ziyade repertuar ağı tekniğinin kullanılması, bireylerin bilişlerinde anneliği nasıl temsil ettiklerini incelemeye olanak verir, her bireyin bu role ilişkin farklı kişisel yapılarını ortaya çıkarmamıza aracılık eder ve annelik algılarına ulaşmamızı sağlar. Böylece annelik algılarının, kişinin kendi bakış açısından (öznel olarak) ortaya çıkartılması ve çözümlenmesi mümkün olabilmektedir. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ile ilgili yapılmış olan çalışmalar Ebeveyn Kendilik Algısı Ölçeği kullanılarak yapılmıştır ve ebeveyn algısı; ebeveyn rol doyumu, yatırım, rol dengeleme ve yeterlik alt ölçekleri ile değerlendirilmiştir. Ölçek, bu alt ölçeklerle birlikte 22 maddeden oluşmaktadır (Güler & Yetim, 2008). Bir annenin ebeveyn becerilerini geliştirmesinin annelik algısının derecesine bağlı olduğu söylenmektedir (Elochukwu & Oluchi, 2023). Anne tarafından çocuğa yöneltilen davranışların da bu algı ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Annelik algısını oluşturan unsurlar olan özdeğer, sosyal benlik, ideal ve ideal olmayan annelik (hipotetik), tanıdığı örnek ve örnek olmayan bir anne (gerçek, reel bir kimse) algılarının araştırılması, literatürdeki bu role ilişkin çalışmalara bireylerin kişisel temsillerini eklememizi sağlar. Eklenen kişisel temsiller role ilişkin farkındalıkları arttırarak, ebeveyn becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalara katkıda bulunabilir. Okul psikolojik danışmanları okul öncesi dönemde çocuğun gelişimsel özelliklerinden kaynaklı olarak kimi hizmetlerini doğrudan değil ebeveyn

aracılığıyla yürütürler. Annelerin çocuklarıyla oyun etkileşimleri, kurdukları ilişkinin doğasıyla ilgili fikir vermektedir. Psikolojik danışmanların bu ilişki hakkında fikir sahibi olmaları velilerle çalışırken onlara katkı sağlamaktadır.

Akgün ve Yeşilyaprak (2011) tarafından yapılan çalışmada, annelerin çocukları ile oyunlarındaki sözel davranışlar belirlenmiştir. Bu sözel davranışlar AÇOKKF'na kodlanmıştır. Böylece istendik ve istenmedik ifadelerin sıklığı belirlenmiştir. Annelerin oyun sırasındaki istenmedik ifadeleri genellikle çocukların isteklerine uyum sağlamada hata, emir verme, yorum yapma ve bilgi verme, sessiz kalma, övgü iken; istendik olarak ise olumsuz ifade kullanmama, sözel yansıtma, tanımlayıcı soru sorma ve davranışı tanımlama ifadeleridir. Dereli ve Dereli (2017) yaptıkları çalışmada çocukların ve ebeveynlerin ilişkisinin, çocukların demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocukların psikososyal gelişimlerini yordayıp yordamadığını incelemişlerdir. Olumlu etkileşimlerin ve çatışma boyutlarının, çocukların psikososyal gelişimlerini önemli ölçüde yordadığı ve anne-babanın öğrenim düzeyi ile gelir seviyelerine göre çocuklarıyla iletişimlerinin farklılaştığı belirtilmiştir. Forsythe (2021) tarafından yapılan çalışmada annelerin, anneliği kolay olmayan bir deneyim olarak gördükleri ve çoğu zaman da toplum tarafından bir yük olarak görüldüğü; ancak annelikte mutluluk duygusunun, anneler için zorluklardan çok daha ağır bastığı belirtilmiştir. Myers ve diğerleri (1999) yaptıkları çalışmada repertuar ağı tekniğini kullanarak; baskıcı başa çıkma stilini kullanan kadınların, baskıcı olmayan başa çıkma stilini kullananlara kıyasla çocukları ile ilişkilerinde daha olumlu yargılar bildirdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Mevcut Çalışma

Bu çalışmaya 2021 yılında Adana'da ikamet eden 3-6 yaş aralığında çocuğu olan 15 anne uygun örnekleme yoluyla gönüllü katılımcı olarak alınmıştır. Veriler toplanmadan önce katılımcı annelere araştırmanın amacı, video kayıtların gizli tutulacağı, araştırmadan elde edilen verilerin nerelerde kullanılacağı hakkında bilgiler içeren gönüllü katılım formu imzalatılmıştır. Ev ortamında anne ve çocukların serbest oyun etkileşimleri 15 dakika boyunca araştırmacılar tarafından video kaydına alınmıştır. Video kayıtlarının ortasındaki beş dakika AnaBaba Çocuk Oyun Kayıt Kodlama Formu'na (AÇOKKF) kodlanmıştır (Bkz. Ek-1). AÇOKKF ile annelerin ifadelerinin frekansları hesaplanarak çoğunlukla istendik ve çoğunlukla istenmedik ifadeler kullanan anneler belirlenmiştir. Daha sonra annelik algılarını incelemek için repertuar ağı tekniği uygulanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın amacı; 3-6 yaşındaki çocuğuyla serbest oyun etkinliğinde istendik ifadeleri çoğunlukta kullanan ve istenmedik ifadeleri çoğunlukta kullanan annelerin, annelik algılarının repertuar ağı tekniği ile incelenmesidir. Bu araştırma çoklu nicel vaka analizi çalışmasıdır. Nicel vaka analizi istatistiksel olarak evrene yönelik genellemelere ulaşmak yerine analitik genellemeler yapar ve kuramsal önermelerde bulunmayı hedefler (Yıldırım & Şimşek, 2005).

Katılımcılar

2021 yılında Adana ilinde 3-6 yaşında çocuğa sahip olan gönüllü katılımcı olarak 15 anne araştırma kapsamına alınmıştır. Tablo 1'de anneler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1. Annelere Ait Demografik Bilgiler

	f	%	Ortalama	ss
Yaş	25-30 arası	5	33.33	33.06
	31-35 arası	6	40.00	4.57
	36-40 arası	3	20.00	
	41-45 arası	1	6.67	
Öğrenim Durumu	Ortaokul	4	26.67	
	Lise	5	33.33	
	Üniversite	6	40.00	

Sosyoekonomik Düzey	Düşük	4	26.67
	Orta	6	40.00
	Yüksek	5	33.33
Çalışma Durumu	Çalışıyor	2	13.33
	Çalışmıyor	13	86.67
Çocuk Sayısı	Tek Çocuk	4	26.67
	İki Çocuk	9	60.00
	Üç Çocuk	2	13.33

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan annelerin 5'inin (%33.33) 25-30 yaş aralığında, 6'sının (%40) 31-35 yaş aralığında, 3'ünün (%20) 36-40 yaş aralığında ve 1'inin (%6,67) 41-45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Öğrenim durumlarına göre annelerden 4'ü (%26.67) ortaokul, 5'i (33,33) lise ve 6'sı (%40) üniversite mezunudur. Sosyoekonomik düzeye bakıldığında 4'ünün (%26.67) düşük, 6'sının (%40) orta ve 5'inin (%33.33) yüksek sosyoekonomik düzeye sahip olduğu görülmektedir. Annelerin çalışma durumlarına bakıldığında ise 2'sinin (%13.33) çalışıyor olduğu ve 13'ünün (%86.67) çalışmıyor olduğu görülmektedir. Son olarak annelerin 4'ünün (%26.67) tek çocuğu olduğu, 9'unun (%60) iki çocuğa sahip olduğu ve 2'sinin de (13.33) üç çocuğa sahip olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan annelerin yaş, sosyoekonomik düzey, eğitim durumu, çocuklarının yaşı ve çocuk sayısı gibi bilgilerinin elde edilmesi amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Serbest Oyun Etkileşimlerinin Kaydedilmesi

Serbest oyun etkileşimleri katılımcıların evlerinde 15 dakika boyunca video kaydına alınmıştır. Kayıt başlamadan önce annelere çocukları ile oyuncaklarla her zaman oynadıkları şekilde oynamaları söylenmiştir. Bu oyun etkileşimlerinin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilen Anababa Çocuk Oyun Kayıt Kodlama Formu için ilk beş dakika annenin rol yapıyor olabileceği, son beş dakika ise annenin sıkılmış olabileceği düşünülmekte bu nedenle sadece ortadaki beş dakikalık süreç değerlendirmeye alınmaktadır (Akgün, 2008). Oyun davranışlarını kodlama ve değerlendirmede beş dakikalık süre yeterli görülmektedir (Akgün & Yeşilyaprak, 2011).

Anababa Çocuk Oyun Kayıt Kodlama Formu (Açokkf)

Akgün (2008) tarafından, çocuk merkezli oyun terapisinin ve Anababa Çocuk Etkileşim Kodlama Sistemi'nin (Manual for the Dyadic Parent – Child Interaction Coding System, DPICS; Eyberg ve diğerleri, 2005) amaçlarından yararlanılarak geliştirilmiştir. Anne ve 3-6 yaş arasındaki çocuğun oynadığı serbest oyunlarda, anne-çocuk etkileşimini kodlama ve değerlendirmeyi içermektedir. Form, annelerin serbest oyun etkinliğinde kullandığı 8 istenmedik (doğrudan-dolaylı emir verme, bilgi soruları sorma, olumsuz konuşma, övgü, çocuğun isteklerine uymada hata, yeni aktivite başlatma, bilgi verme-yorum yapma ve sessizlik) ve 7 istendik (tanımlayıcı-yansıtıcı soru sorma, davranış tanımlama, sözel yansıtma, yansıtıcı açıklama, oyun konuşması, çocuğun isteklerine uyma ve sınır koyma) toplam 15 ifadenin sıklığını belirlemeyi sağlamaktadır. 5 dakikalık anne-çocuk oyunlarında izlenen kategorilerin sıklığı AÇOKKF veri kayıt sayfasına kodlanarak puanlama yapılmaktadır ve 5 dakikalık kayıta bu ifadenin kaç kez izlendiği toplam puan olarak yazılmaktadır.

Repertuar Ağı Tekniği

George Alexander Kelly tarafından geliştirilen bu teknik bireylerin kullandıkları kişisel yapıları ortaya çıkarmayı amaçlayan, yarı yapılandırılmış görüşmeye dayalı bir tekniktir. Kişinin kendi koşullarıyla olay, durum, nesneleri nasıl yorumladığına ilişkin bilgi edinmemizi sağlar (Sanberk, 2020). Bir veri toplama tekniği olan repertuar ağı uygulamaları genellikle üç işlem basamağında gerçekleştirilmektedir. Buna göre ilk olarak elementler belirlenmektedir. Elementler incelenmek istenilen araştırma ögesidir. Bu çalışma için aşağıda gösterilen elementler araştırmacılar tarafından belirlenmiştir. İkinci basamakta elementlerin birbiriyle

kıyaslanması yoluyla yapılara ulaşılmaktadır. Repertuar ağı tekniğinde yapı katılımcının bu elementlerle ilgili örtük bilgilerini ortaya koymaktadır. Son basamakta ise çalışmada yer alan her bir element ortaya çıkartılmış olan elementler açısından değerlendirilerek repertuar ağı formuna en nihai şekli verilmektedir (Bkz. Fransella, 2004; Jankowicz, 2005).

- Bir anne olarak ben
- İdeal anne
- İdeal olmayan anne
- Çocuğuma göre bir anne olarak ben
- Eşime göre bir anne olarak ben
- Anneme göre bir anne olarak ben
- Kayınvalideme göre bir anne olarak ben
- Ne yazık ki nasıl bir anne olmak durumunda bırakıldım
- Tanıdığım örnek iyi bir anne
- Tanıdığım örnek olmayan bir anne

İşlem

Video kaydına alınan oyun etkileşimleri araştırmacılar tarafından transkript olarak çıkarılmıştır ve sonrasında annelerin ifadeleri AÇOKKF'na kodlanmıştır. Kodlama güvenilirliğini test etmek için, kodlamalar bir araştırmacı tarafından iki hafta ara ile tekrar yapılmıştır. Güvenirliği belirlemek için aşağıdaki formül kullanılmıştır. Elde edilen sonucun 0.70'ten büyük olması beklenmektedir (Akt. Akgün, 2008).

$$\text{Güvenirlik} = \text{Uzlaşma Sayısı} \div (\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama Sayısı})$$

Araştırmacı tarafından yapılan kodlamalarda tutarlılık yüzdesi tüm maddeler için 0,94 olarak bulunmuştur. Kategoriler içinde tutarlık yüzdeleri ise 0,87- 100 arasındadır. Tutarlık yüzdeleri 0,70 üzerinde olduğu için yeterli güvenilirlikte olduğu yani farklı zamanlarda değişmediği söylenebilir. Güvenirlik belirleme kapsamında puanlayıcılar arası güvenilirliğe bakmak amacıyla anne ifadeleri başka bir puanlayıcı tarafından kodlanmıştır. Tüm kodlamalar arası tutarlık değeri 0,92 iken kategoriler arası tutarlık değerleri ise 0,75 ve 100 arasında değişmektedir. Tutarlık değerlerinin 0,70 üzerinde olması, kategorilerin farklı kodlayıcılar arası yorumunun değişmediğini göstermektedir.

Annelere yarı yapılandırılmış görüşme formatına dayanan repertuar ağı tekniği uygulanarak annelik ile ilgili bilişsel kurguları ortaya çıkarılmıştır. Belirlenen elementler kartlara yazılmıştır ve annenin kartlardan üçünü seçmesi istenmiştir. Daha sonra seçtiği üç elementin ikisinde olan ve birinde olmayan bir özellik söylemesi istenmiştir. Bu özellikler yapı olarak alınmıştır. Element sayısından az olmayacak şekilde uygun sayıda yapıya ulaşılan dek karşılaştırma yapılmaya devam edilmiştir. Daha sonra anne ile görüşmede ulaşılan bu yapılar kullanılarak araştırmacılar tarafından repertuar ağı formu oluşturulmuştur (Bkz. Ek-2). Bu form annelere verilmiştir ve annelerin kişisel yapıları 1 (en düşük) ve 5 (en yüksek) arasında kendilerine göre değerlendirmeleri istenmiştir. Formda bulunan tüm yapılar puanlandıktan sonra veri analizine geçilmiştir.

Veri Analizi

Annelerin serbest oyunlarında kullandıkları ifadeler AÇOKKF'na kodlandıktan sonra ifadelerin frekansları hesaplanmıştır. Böylece çoğunlukla istendik ve çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan anneler belirlenmiştir. Daha sonra repertuar ağı tekniği ile elde edilen kişisel yapıların, anneler tarafından puanlanmasının ardından elde edilen veriler Idiogrid 2.4 programına girilerek elementler arası Öklid uzaklık katsayısı analiz edilmiştir. Öklid uzaklık katsayısı bize elementler arası uzaklığı vermektedir. Bir anne olarak ben ve İdeal anne elementleri arasındaki öklid uzaklık katsayısının 0.68'den küçük olması yüksek özdeğere işaret ederken; 1.07'den büyük olması düşük özdeğere işaret eder. Öklid uzaklık katsayısının bu değerler

arasında olması ise özdeğerin orta düzeyde olduğunu göstermektedir (Bartholomew, 1993; Akt. Sanberk, 2020).

Bulgular

3-6 yaş arasındaki çocuğu ile serbest oyun etkileşiminde istendik ifadeleri çoğunlukta kullanan ve istenmedik ifadeleri çoğunlukta kullanan annelerin bir anne olarak kendilerine ilişkin özdeğerlerine “Bir anne olarak ben” elementi ile “ideal anne” elementi arasındaki uzaklık katsayısı ile ulaşılmaktadır. Oyun etkileşiminde sıklıkla istendik ifadeleri kullanan annelerin bir anne olarak öz değerlerine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. *Oyun Etkileşiminde Çoğunlukla İstendik İfadeleri Kullanan Annelerin Bir Anne Olarak Ben Elementi ile İdeal Anne Elementi Arasındaki Öklid Uzaklık Katsayıları*

Katılımcı	İdeal Anne
Ayşe (30 yaş, ortaokul, yüksek SED)	0.62
Selma (31 yaş, üniversite, orta SED)	0.75
Nalan (35 yaş, lise, düşük SED)	0.33
Seda (34 yaş, üniversite, orta SED)	0.48
Sezen (32 yaş, üniversite, orta SED)	0.79
Fatma (32 yaş, üniversite, yüksek SED)	0.50

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların dördünün (Ayşe, Nalan, Seda ve Fatma) özdeğeri yüksek (<0.68); ikisinin (Selma ve Sezen) özdeğerinin orta düzeyde ($0.68-1.07$) olduğu görülmektedir.

Oyun etkileşiminde çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan annelerin bir anne olarak özdeğerlerine ilişkin bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3. *Oyun Etkileşiminde Çoğunlukla İstenmedik İfadeleri Kullanan Annelerin Bir Anne Olarak Ben Elementi ile İdeal Anne Elementi Arasındaki Öklid Uzaklık Katsayıları*

Katılımcı	İdeal Anne
Şule (37 yaş, üniversite, yüksek SED)	1.12
Gizem (38 yaş, lise, orta SED)	1.43
Büşra (30 yaş, üniversite, orta SED)	1.07
Hacer (33 yaş, lise, orta SED)	1.24
Gülcan (44 yaş, ortaokul, düşük SED)	1.72
Özlem (28 yaş, ortaokul, düşük SED)	0.85
Rukiye (27 yaş, ortaokul, düşük SED)	1.12
Zeynep (28 yaş, lise, yüksek SED)	0.18
Nuray (37 yaş, lise, yüksek SED)	0.29

Çocuğu ile beş dakikalık serbest oyun etkileşimlerinde çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan dokuz anneden altısının düşük özdeğere (>1.07), birinin orta ($0.68-1.07$) ve ikisinin de yüksek özdeğere (<0.68) sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4’te çocuğu ile serbest oyun etkileşiminde istendik ifadeleri daha sık kullanan annelerin bir anne olarak sosyal ben elementlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4. *Oyun Etkileşiminde Çoğunlukla İstendik İfadeleri Kullanan Annelerin Bir Anne Olarak Ben Elementinin “Çocuğuma, Eşime, Anneme, Kayınvalideme Göre Bir Anne Olarak Ben” Elementlerine Olan Öklid Uzaklık Katsayıları*

Katılımcı	Çocuğuma Göre Bir Anne Olarak Ben	Eşime Göre Bir Anne Olarak Ben	Anneme Göre Bir Anne Olarak Ben	Kayınvalideme Göre Bir Anne Olarak Ben
Ayşe (30 yaş, ortaokul, yüksek SED)	0.43	0.98	0.61	1.37
Selma (31 yaş, üniversite, orta SED)	0.51	0.36	0.51	0.47
Nalan (35 yaş, üniversite, orta SED)	0.79	0.74	0.41	0.57
Seda (34 yaş, üniversite, orta SED)	0.37	0.37	0.35	0.36
Sezen	0.59	0.38	0.57	0.51

(32 yaş, üniversite, orta SED)				
Fatma	0.60	0.73	0.50	0.43
(32 yaş, üniversite, yüksek SED)				

Tablo 4'e bakıldığında çocuğuma göre bir anne olarak ben elementine sırayla Seda ($d=0.37$), Ayşe ($d=0.43$), Selma ($d=0.51$), Sezen ($d=0.59$) ve Fatma ($d=0.60$) kendilerini yakın konumlandırmışlardır. Nalan nispeten bu elemente kendisini daha uzak konumlandırmıştır ($d=0.79$). Eşime göre bir anne olarak ben elementine bakıldığında Selma ($d=0.36$), Seda ($d=0.37$), Sezen ($d=0.38$) kendilerini yakın konumlandırmışlardır. Fatma ($d=0.73$) ve Nalan ($d=0.74$) kendilerini daha uzak konumlandırırken Ayşe'nin ise bu elemente kendisini en uzak konumlandıran anne olduğu görülmektedir ($d=0.98$). Anneme göre bir anne olarak ben elementine bakıldığında kendisini en yakın konumlandıran annenin Seda ($d=0.35$) olduğu, sonrasında Nalan ($d=0.41$) olduğu görülmektedir. Kendisini nispeten daha uzak konumlandıran anne ise Ayşe'dir ($d=0.61$). Kayınvalideme göre bir anne olarak ben elementine bakıldığında Seda ($d=0.36$), Fatma ($d=0.43$), Selma ($d=0.47$), Sezen ($d=0.51$) ve Nalan ($d=0.57$) kendilerini bu elemente yakın konumlandıran annelerdir. Ayşe ise kendisini bu elemente uzak konumlandırmıştır ($d=1.37$).

Tablo 5'te çocukları ile serbest oyun etkileşimlerinde istenmedik ifadeleri çoğunlukta kullanan annelerin bir anne olarak sosyal ben elementlerine olan Öklid uzaklık mesafeleri verilmiştir.

Tablo 5. Oyun Etkileşiminde Çoğunlukla İstenmedik İfadeleri Kullanan Annelerin Bir Anne Olarak Ben Elementinin "Çocuğuma, Eşime, Anneme, Kayınvalideme Göre Bir Anne Olarak Ben" Elementlerine Olan Öklid Uzaklık Katsayıları

Katılımcı	Çocuğuma Göre Bir Anne Olarak Ben	Eşime Göre Bir Anne Olarak Ben	Anneme Göre Bir Anne Olarak Ben	Kayınvalideme Göre Bir Anne Olarak Ben
Şule (37 yaş, üniversite, yüksek SED)	0.71	1.00	1.12	1.04
Gizem (38 yaş, lise, orta SED)	0.55	0.67	0.54	0.56
Büşra (30 yaş, üniversite, orta SED)	1.05	0.66	0.80	0.72
Hacer (33 yaş, lise, orta SED)	0.53	0.53	0.39	0.50
Gülcan (44 yaş, ortaokul, düşük SED)	1.07	1.22	0.67	0.61
Özlem (28 yaş, ortaokul, düşük SED)	0.37	0.37	0.56	0.37
Rukiye (27 yaş, ortaokul, düşük SED)	0.98	0.27	0.39	0.33
Zeynep (28 yaş, lise, yüksek SED)	1.14	0.50	0.22	0.32
Nuray (37 yaş, lise, yüksek SED)	0.65	0.57	0.30	0.32

Tablo 5'te çocuğuma göre bir anne olarak ben elementine bakıldığında Özlem ($d=0.37$), Hacer ($d=0.53$), Gizem ($d=0.55$) ve Nuray ($d=0.65$) bu elemente kendilerini yakın konumlandırmışlardır. Büşra ($d=1.05$), Gülcan ($d=1.07$) ve Zeynep ($d=1.14$) ise nispeten kendilerini uzak konumlandırmışlardır. Eşime göre bir anne olarak ben elementi incelendiğinde Rukiye ($d=0.27$) ve Özlem'in ($d=0.37$) kendilerini bu elemente en yakın konumlandıran iki anne olduğu görülmektedir. Kendilerini bu elemente en uzak konumlandıran iki annenin ise Şule ($d=1.00$) ve Gülcan ($d=1.22$) olduğu görülmektedir. Anneme göre bir anne olarak ben elementine bakıldığında kendisini en yakın konumlandıran katılımcının Zeynep ($d=0.22$) olduğu, en uzak konumlandıran katılımcının ise Şule ($d=1.12$) olduğu görülmektedir. Kayınvalideme göre bir anne olarak ben elementine bakıldığında Zeynep ($d=0.32$), Nuray ($d=0.32$), Rukiye ($d=0.33$) ve Özlem ($d=0.37$) bu elemente kendilerini yakın konumlandırmışlardır. Şule ise ($d=1.04$) nispeten kendisini bu elemente daha uzak konumlandırmıştır.

Tablo 6'da çocuklarıyla serbest oyun etkileşimlerinde çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan annelerin bir anne olarak ne yazık ki nasıl bir anne olmak durumunda bırakıldım, tanıdığım örnek iyi bir anne, tanıdığım örnek olmayan bir anne ve ideal olmayan anne elementlerine olan Öklid uzaklık katsayıları verilmiştir.

Tablo 6. *Oyun Etkileşimlerinde Çoğunlukla İstendik İfadeleri Kullanan Annelerin, Ne Yazık ki Nasıl Bir Anne Olmak Durumunda Bırakıldım, Tanıdığım Örnek Bir Anne, Tanıdığım Örnek Olmayan Bir Anne ve İdeal Olmayan Anne Elementlerine Olan Öklid Uzaklık Katsayıları*

Katılımcı	Ne Yazık ki Nasıl Bir Anne Olmak Durumunda Bırakıldım	Tanıdığım Örnek İyi Bir Anne	Tanıdığım Örnek Olmayan Bir Anne	İdeal Olmayan Anne
Ayşe (30 yaş, ortaokul, yüksek SED)	1.51	0.84	1.27	1.11
Selma (31 yaş, üniversite, orta SED)	0.42	0.55	0.91	1.61
Nalan (35 yaş, lise, düşük SED)	1.27	0.52	1.18	1.25
Seda (34 yaş, üniversite, orta SED)	0.00	0.45	1.64	1.52
Sezen (32 yaş, üniversite, orta SED)	0.00	0.94	1.33	1.33
Fatma (32 yaş, üniversite, yüksek SED)	0.86	0.30	0.81	1.73

Tablo 6’da ne yazık ki nasıl bir anne olmak durumunda bırakıldım elementine bakıldığında Seda ve Sezen’in bu elemente kendilerini en yakın konumlandıran anneler oldukları görülmektedir ($d=0.00$), Nalan ($d=1.27$) ve Ayşe ($d=1.51$) ise kendilerini bu elemente uzak konumlandırmışlardır. Tanıdığım örnek bir anne elementi incelendiğinde Selma ($d=0.55$), Nalan ($d=0.52$), Seda ($d=0.45$) ve Fatma ($d=0.30$) kendilerini bu elemente yakın konumlandırmışlardır. Sezen ise nispeten kendisini daha uzak konumlandırmıştır ($d=0.94$). Tanıdığım örnek olmayan bir anne elementi incelendiğinde Seda ($d=1.64$), Sezen ($d=1.33$), Ayşe ($d=1.27$) ve Nalan ($d=1.18$) kendilerini bu elemente uzak konumlandırırken Fatma ($d=0.81$) ve Selma ($d=0.91$) nispeten kendilerini daha yakın konumlandırmışlardır. İdeal olmayan anne elementi incelendiğinde tüm annelerin kendilerini bu elemente uzak konumlandıkları görülmektedir.

Oyun etkileşiminde çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan annelerin bir anne olarak ne yazık ki nasıl bir anne olmak durumunda bırakıldım, tanıdığım örnek iyi bir anne, tanıdığım örnek olmayan bir anne ve ideal olmayan anne elementlerine olan Öklid uzaklıkları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. *Oyun Etkileşiminde Çoğunlukla İstenmedik İfadeleri Kullanan Annelerin Bir Anne Olarak Ben Elementinin, Ne Yazık Ki Nasıl Bir Anne Olmak Durumunda Bırakıldım, Tanıdığım Örnek Bir Anne, Tanıdığım Örnek Olmayan Bir Anne ve İdeal Olmayan Anne Elementlerine Olan Öklid Uzaklık Katsayıları*

Katılımcı	Ne Yazık ki Nasıl Bir Anne Olmak Durumunda Bırakıldım	Tanıdığım Örnek Bir Anne	Tanıdığım Örnek Olmayan Bir Anne	İdeal Olmayan Anne
Şule (37 yaş, üniversite, yüksek SED)	0.34	0.86	0.56	1.01
Gizem (38 yaş, lise, orta SED)	0.49	1.03	0.78	0.95
Büşra (30 yaş, üniversite, orta SED)	0.84	0.79	0.79	1.28
Hacer (33 yaş, lise, orta SED)	0.52	1.08	0.95	1.06
Gülcan (44 yaş, ortaokul, düşük SED)	0.71	0.63	0.95	1.22
Özlem (28 yaş, ortaokul, düşük SED)	0.00	0.92	1.26	1.53
Rukiye (27 yaş, ortaokul, düşük SED)	0.34	1.01	0.86	1.00
Zeynep (28 yaş, lise, yüksek SED)	1.01	0.26	0.92	1.91
Nuray (37 yaş, lise, yüksek SED)	0.81	0.38	1.37	1.69

Tablo 7’ye bakıldığında; ne yazık ki nasıl bir anne olmak durumunda bırakıldım elementine Özlem ($d=0.00$), Rukiye ($d=0.34$), Şule ($d=0.34$), Gizem ($d=0.49$) ve Hacer ($d=0.52$) kendilerini yakın konumlandırırken; Büşra ($d=0.84$), Gülcan ($d=0.71$), Nuray ($d=0.81$) ve Zeynep ($d=1.01$) nispeten kendilerini daha uzak konumlandırmışlardır. Tanıdığım örnek bir anne elementi incelendiğinde bu elemente Gizem ($d=1.03$), Hacer

($d=1.08$) ve Rukiye ($d=1.01$) kendilerini uzak konumlandırmışlardır. Zeynep ($d=0.26$) ve Nuray ($d=0.38$) ise bu elemente kendilerini yakın konumlandırmışlardır.

Tanıdığım örnek olmayan bir anne elementine bakıldığında Şule ($d=0.56$), Gizem ($d=0.78$) ve Büşra ($d=0.79$) bu elemente kendilerini en yakın konumlandıran anneler olmuşlardır. Özlem ($d=1.26$) ve Nuray ($d=1.37$) ise bu elemente kendilerini uzak konumlandırmışlardır. İdeal olmayan anne elementi incelendiğinde bu elemente kendisini en yakın konumlandıran anne Gizem ($d=0.95$), en uzak konumlandıran annenin ise Zeynep ($d=1.91$) olduğu görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmanın amacı 3-6 yaş aralığında çocuğu bulunan annelerin çocukları ile beş dakikalık serbest oyun etkileşimlerinde kullandıkları sözel ifadelerin AÇOKKF'na kodlanarak oyun etkileşiminde çoğunlukla istendik ve çoğunlukla istenmedik ifadeler kullanan annelerin belirlenmesi ve bu annelerin annelik algılarının incelenmesidir. Bir anne olarak güncel ben ve ideal ben arasındaki mesafe özdeğer algısını elde etmemizi sağlamaktadır. Elde edilen bulgular neticesinde; çocuğu ile beş dakikalık serbest oyun etkileşiminde çoğunlukla istendik ifadeleri kullanan altı anneden dördünün bir anne olarak yüksek özdeğere sahip olduğu, ikisinin de orta düzeyde özdeğere sahip olduğu görülmektedir. Özdeğer, ilişki içerisinde motivasyon arttırmada ve kişinin davranışını şekillendirmesinde önemlidir. Özdeğeri yüksek olan kişilerin uzlaşma, ilişki yanlısı davranışlarda bulunma, daha az savunmacı olma davranışları gösterdikleri, ilişkilerine önem verdikleri ve annelik rolünü benimseme süreçlerinin daha kolay olduğu bilinmektedir (Elochukwu & Oluchi, 2023; Kumashiro ve diğerleri, 2002). Aynı zamanda yüksek özdeğere sahip olan annelerin, çocuklarına daha fazla karar verme özgürlüğü tanıdıkları, daha iyi iletişim kurdukları, çocuklarının davranışlarından daha az endişe duydukları, çocuklarını bağımsız bir birey olarak algıladıkları ve çocuklarından memnun oldukları bilinmektedir (Small, 1988). Annenin bu yöndeki davranışları, çocuğun yaratıcılığı ve sorumluluğuna katkı sağlayacak ve okul başarısını destekleyecektir (Şengönül, 2019). Görüldüğü üzere literatüre bakıldığında araştırma sonuçlarının desteklendiği görülmektedir. Çocuğu ile beş dakikalık serbest oyun etkileşimlerinde çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan dokuz anneden altısının düşük özdeğere, birinin orta düzeyde özdeğere ve ikisinin de yüksek özdeğere sahip olduğu görülmektedir. İdeal annelik kavramı; talepkâr, çelişkili ve neredeyse ulaşılamaz görülmektedir (Baker & Carson, 1999). Çoğu anne, anneliği "sevgi dolu, sabırlı, kibar, anlayışlı, çocuğa rehberlik eden, çocuğu düşünen, bencil olmayan, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan, disiplin veren, ahlaki değerleri öğreten, çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayan, eğlence sağlayan, maddi/manevi destek sağlayan, her zaman çocuklarının isteklerini kendi isteklerinin önüne koyan kısaca çocuğu için her şeyi yapan biri" olarak görmektedirler (Bemiller, 2010). Aynı zamanda ideal anneliğe uygun yaşamayan annelerin genelde kötü anne ya da çok iyi olmayan anne olarak etiketlendiği söylenmiştir (Herland & Helgeland, 2014; Ladd-Taylor & Umansky, 1998). İlişki içerisinde kaygılı ve kaçınmacı davranmak zorluk yaratarak olumsuz davranışlara neden olurken aynı zamanda özdeğerde bir düşüşe neden olmaktadır. Özdeğerin düşük olması ise tekrardan ilişkilerde olumsuzluklara neden olmaktadır (Oktay & Durak Batıgün, 2014). Çocuğun eğitsel başarısı ilişkilerdeki bu olumsuzluklardan etkilenmektedir (Şahan, 2021). Fakat bulgulara bakıldığında olumsuz oyun etkileşimi sergileyen iki annenin özdeğerinin yüksek olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığında bunun nedeni annelerin kendilerini ideal anneye yakın görüp görmemelerinin zamana göre değişim göstermesi olabilir. Eşlerinden destek görmeleri kendilerini ideal annelik imajına yaklaştırırken, yaşadıkları sorunlu ilişkiler kadınların annelik idealini gerçekleştirmelerini zorlaştırmaktadır. Aile desteğini alan ve geçmişinde istismar ve ihmal olmayan anneler kendilerini daha olumlu görmektedirler (Herland & Helgeland, 2014). Ayrıca çocuğun mizacını zor algılayan anneler daha düşük özdeğer gösterebilmekte ve çocuğu ile olumsuz etkileşime neden olabilmektedir (Denis ve diğerleri, 2012). Buna ek olarak annelik her kadın için bütüncül bir deneyim değildir ve tüm kadınlar tarafından aynı şekilde yaşanmaz. Ekonomik sıkıntılar yaşayan annelerin çocuklarıyla iletişimleri stres engeline takılmaktadır (Arendell, 2000). Araştırmada bu değişkenler dikkate alınmamıştır.

Çocuğuma göre bir anne olarak ben elementine bakıldığında; çocuğu ile serbest oyun etkileşiminde genellikle istendik ifadeleri kullanan annelerden beşinin bu elemente kendisini yakın konumlandığı,

birinin orta derecede konumlandığı görülmektedir. Yani anneler kendilerini olumlu yapılarla (sabırlı, verimli, ilgili, şefkatli vs.) değerlendirirken aynı zamanda çocuklarına göre bir anne olarak kendilerini de olumlu yapılarla ilişkilendirmişlerdir. Çocuğu ile serbest oyun etkileşiminde çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan annelerin ise dördünün çocuğuna göre bir anne olarak ben elementine kendisini yakın konumlandığı, üçünün ise orta düzeyde konumlandığı ve ikisinin de uzak konumlandığı görülmektedir. Uzak konumlandıran annelerden biri kendisini bir anne olarak olumlu yapılarla ilişkilendirirken, çocuğuna göre ise kendisini olumsuz yapılarla (hoşgörüsüz, anlayışsız sorumsuz vs.) ilişkilendirmiştir. Eşime göre bir anne olarak ben elementine bakıldığında çoğunlukla istendik ifade kullanan altı anneden üçünün bu elemente kendisini yakın konumlandığı, üçünün ise orta uzaklıkta konumlandığı görülmektedir. Oyun etkileşiminde çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan annelerden ise eşime göre bir anne olarak ben elementine yedisinin kendisini yakın, birinin orta derecede, birinin uzak konumlandığı görülmektedir. Annelerin çoğunluğu bir anne olarak kendilerini kişisel yapılarla nasıl ilişkilendiriyorlarsa eşlerine göre de o şekilde ilişkilendirmektedirler. Anneme göre bir anne olarak ben elementine bakıldığında, oyun etkileşiminde istendik ifadeleri kullanan altı anneden hepsinin kendisini bu elemente yakın konumlandığı görülürken oyun etkileşiminde çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan dokuz anneden altısının bu elemente kendisini yakın, ikisinin ise orta düzeyde, birinin uzak konumlandığı görülmektedir. Yine annelerin çoğunluğu bir anne olarak kendilerini ilişkilendirdikleri kişisel yapılar ile annelerine göre bir anne olarak ben elementini de ilişkilendirmişlerdir. Yani anneler kendilerini olumlu yapılarla ilişkilendirirken, kendi annelerinin de bir anne olarak kendilerini aynı şekilde gördüklerini düşünmektedirler. Kayınvalideme göre bir anne olarak ben elementine bakıldığında oyun etkileşiminde istendik ifadeleri çoğunlukta kullanan altı anneden beşinin bu elemente kendisini yakın, birisinin ise uzak konumlandığı görülmektedir. Yine aynı elementte çocuğu ile olumsuz etkileşim kullanan annelerden yedisinin yakın konumlandığı ikisinin ise orta derecede ilişkilendirdiği görülmektedir. Annelerin çoğunluğu bilişlerinde bir anne olarak kendilerini hangi kişisel yapılarla değerlendiriyorlarsa, kayınvalidelerine göre de aynı şekilde değerlendirdikleri söylenebilir. Fakat kayınvalideme göre bir anne olarak ben elementini bir anne olarak ben elementine uzak konumlandıran anne; kendisini bir anne olarak sabırlı, verimli, sevgi dolu, merhametli, fedakâr, deneyimli, ilgili, sorumluluk sahibi olarak görürken, kayınvalidesine göre bir anne olarak kendisini bu şekilde görmemektedir. Benlik algısı ve davranışlar sosyal kimliğin birer parçasıdır ve benlik sosyal çevrede şekillenir (Yanovitzky & Rimal, 2006; Yapraklı & Özkan, 2021). İnsanların, kendilerini diğerlerinin nasıl gördüğü hakkındaki inançları, onların kendilerini nasıl gördüklerinden ayrılmaz. Fakat diğerlerinin onları nasıl gördüğü de kendi varsayımlarıdır. İnsanların kendilerini algılama biçimleri doğrudan ve aracısız olarak diğerlerinin tutumlarından oluşmaz. Kısaca diğerlerinin kendisini nasıl gördüğünü kendisi yaratmaktadır. Yani kim olduğunu değerlendirme ve yorumlama şekli kısmen diğerlerinin anlamlarına ve görüşlerine dayanmaktadır (Cooley, 1983; Mead & Morris, 1934). Özellikle kadınlar kendilerini anne olarak görmelerini başkalarının yargılarına göre filtrelerler. Literatüre uygun olarak eşime, anneme ve kayınvalideme göre bir anne olarak ben elementlerine, oyun etkileşiminde çoğunlukla istendik ve çoğunlukla istenmedik ifadeler kullanan annelerin çoğunluğu kendilerini yakın konumlandırmışlardır. Buna karşın, oyun etkileşiminde istendik ifadeleri daha sık kullanan annelerin çoğu çocuğuna göre bir anne olarak ben elementine kendilerini yakın konumlandırırken, istenmedik ifadeleri daha sık kullanan annelerin çoğunluğu ise bu elemente kendilerini orta düzeyde ya da uzak konumlandırmışlardır. Olumsuz oyun etkileşimi gösteren annelerin, çocukları gözünden kendilerini farklı algıladığı söylenebilir. Yapraklı ve Özkan (2021) tarafından kişinin öz benliği ile dışarıda göstermek istediği benliğinin çatışma durumunda olabileceği belirtilmiştir. Bireylerin kendisini nasıl gördüğü ile hayatında önemli kişilerin kendisini nasıl gördüğü uyuşmadığı zaman bu kişilerle ilişkilerinde çatışma gözlenebileceği düşünülmektedir. Anne ve okul öncesi dönemdeki çocuğun ilişkisi çatışmalı olduğu zaman, çocuğun okulda akranlarının oyunlarına kolay uyum sağlayamaması, saldırgan veya silik davranışlar göstermesi gibi durumlar gözlenebilmektedir (Filiz, 2022). Aynı zamanda annelerin çocuklarına göre kendi anneliği; sosyal geçmişinden, geçmişinde ihmal ya da istismar yaşayıp yaşamadığından ve algıladığı sosyal destekten etkilenmektedir. Araştırmada bu değişkenler dikkate alınmamıştır.

Araştırma sonucunda, çocuğu ile beş dakikalık serbest oyun etkileşiminde çoğunlukla istendik ve çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan annelerin ne yazık ki nasıl bir anne olmak durumunda bırakıldım elementine ilişkin değerlerine bakıldığında; çoğunlukla istendik ifade kullanan altı anneden üçünün bu elemente konumunun yakın, ikisinin uzak ve birinin de orta düzeyde olduğu görülmektedir. Çocuğu ile oyun etkileşiminde çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan annelerden ise beşinin bu elemente kendisini yakın ve dördünün orta düzeyde konumlandığı görülmektedir. Oyun etkileşiminde çoğunlukla istendik ifade kullanan altı anne ve çoğunlukla istenmedik ifade kullanan dokuz anne arasında bu element açısından benzer sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir. Ne yazık ki nasıl bir anne olmak durumunda bırakıldım elementi, bireylerin yaşamlarında referans aldıkları önemli kişilerin, kendilerinin hangi davranışlara uymalarını beklediklerine ait algılarını temsil etmektedir (Ajzen & Fishbein, 1980). Kısaca diğer insanların inançlarına verilen önem ve bu inançlara uyma motivasyonudur. İnsanlar bazen bu beklentileri karşılamadıklarında sosyal yaptırımlara maruz kalacaklarına inanabilirler (Rimal & Real, 2005). Böylece sahip olunan normlar davranışları etkilemektedir (Perkins & Berkowitz, 1986). Annelik karmaşıktır. Annelik kavramı özverili, verici yani “yoğun anneler” olmaya teşvik eden bir çerçevedeki kişisel ve yapısal koşullar tarafından oluşturulmaktadır (Hays, 1996; Akt. Bemiller, 2010). Sonuç olarak annelik normatif annelik söylemleri üzerine kurulmaktadır (Bemiller, 2010). Arendell (2000) ve Bemiller (2010) toplumun; annelerin yaşamlarının çeşitliliğini görme yeteneğini sınırladığını söylemektedir. Aynı zamanda anneler de kendi davranışlarının sosyal ve politik ideolojilerden etkilendiğini kabul etmektedirler. Onlara göre kadınlar “iyi” bir anne olmanın tanımını vurgulayan sosyal bağlamda yaşamaktadırlar. Kadınların bu kadar yüksek beklentilere cevap vermeleri zordur (Baker & Carson, 1999). Bu elemente kendisini uzak konumlandıran oyun etkileşiminde çoğunlukla istendik ifade kullanan iki annenin sosyal çevrelerinin annelik davranışlarında etkili olduğunu düşündükleri söylenebilir. Buna ek olarak olumlu oyun etkileşimi gösteren annelerin daha iyi olma çabasıyla her zaman toplumun beklentilerine yetersiz oldukları düşüncesinde bulundukları, olumsuz etkileşim gösteren annelerin ise böyle bir çabaya girmeyerek kendilerinin zaten toplumun cevaplarını karşıladıklarına inandıkları düşünülmektedir. Böylece olumlu etkileşim grubundaki anneler her zaman daha iyisi için çabalarken, olumsuz etkileşim grubundaki annelerin ise böyle bir amaç oluşturmayaacağı söylenebilir. Her annenin içinde bulunduğu toplumun annelikten beklentileri ve annelik normları farklıdır (Elvin Nowak & Thomsson, 2001). Bu nedenle annelerin de farklı deneyimleri, tanımları ve anlayışları bulunmaktadır. Bireyci toplumlarda anne çocuğuna toplumun da anneden beklediği şekilde daha çok sorumluluk ve karar verme fırsatı sunacaktır. Toplumcu kültürlerde ise ben bilinci yerine biz bilinci hâkim olduğundan, örneğin çocuğun okul başarısızlığını anne kendi başarısızlığı olarak görebileceğinden çocuk daha az sorumluluk duyacaktır. Ebeveynlerin düşük karar verme fırsatı tanıdığı çocukların okulda akranlarıyla ilişkilerini sürdürürebilmek için sürekli bir uyum davranışı gösterme durumunda olacakları söylenmektedir (Fuligni & Eccles, 1993). Toplumcu kültürlerde girişimcilik becerisinin azalacağı ifade edilmiştir (Çarıkcı & Koyuncu, 2010). Bunun da okul başarısıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir (Çelik & Karababa, 2018).

Bulgular incelendiğinde ideal olmayan anne elementine çoğunlukla istendik ifadeleri kullanan altı annenin tamamının kendisini uzak konumlandığı görülmektedir. Yani anneler kendilerini olumlu yapılarla ilişkilendirerek (sabırlı, verimli, sevgi dolu vs.), olumsuz yapılarla ilişkilendirdikleri ideal olmayan anne kavramını kendilerine uzak görmektedirler. Çoğunlukla istenmedik ifade kullanan dokuz anneden beşi bu elemente kendisini uzak konumlandırırken dördü orta düzeyde konumlandırmıştır. İdeal olmayan bir annenin “kötü anne” olarak görüldüğü varsayılır ise, bu ifadenin şunları içerdiği söylenebilir: kendi rahatına düşkün, genç ve deneyimsiz, kariyer yapan anne, kısaca çocuklarına yeterince bakmadığı düşünülen anneler. Bunlar anneleri suçlayan düşüncelerin sadece birkaçını oluşturmaktadır. Ladd-Taylor ve Umansky (1998)'ye göre, suçlanan anne kategorisindeki kadınlar, genellikle geleneksel çekirdek ailelerde yaşamayanlar ya da çocukları normal görülmeyenlerdir. Bu annelerin çocuklarını kötülüklerden korumadıklarına dair inançlar mevcuttur (Sykes, 2011; Wells & Marcenko 2011, Akt. Herland & Helgeland, 2014). Guillem ve Barnes (2018) ise kötü anne tanımını çocuğunu başarısızlığa uğratan, genç, bağımlı ve çocuklarını ihmal eden anneler olarak yapmışlardır. Anneler bazen kendilerini “iyi” anneler olarak değerlendirirken, bazen de “çok iyi değil” veya “kötü” anneler olarak değerlendirebilirler (Herland & Helgeland, 2014). İki grup karşılaştırıldığında oyun

etkileşiminde çoğunlukla istenmedik ifadeler kullanan annelerin kendilerini “çok iyi değil” kategorisinde gördükleri söylenebilir.

Tanıdığım örnek bir anne elementine bakıldığında oyun etkileşiminde çoğunlukla istendik ifadeleri kullanan altı anneden dördünün kendisini bu elemente yakın konumlandırırken ikisinin orta düzeyde konumlandığı görülmektedir. Çoğunlukla istenmedik ifade kullanan dokuz anneden ikisi yine bu elemente kendisini yakın konumlandırırken beşi orta düzeyde ikisi ise uzak konumlandırmıştır. Oyun etkileşiminde çoğunlukla istendik ifadeleri kullanan annelerin, çoğunlukla istenmedik ifadeleri kullanan annelere göre bu elemente kendilerini yakın algıladıkları söylenebilir. Tanıdığım örnek olmayan bir anne elementine bakıldığında annelerin bu elementi olumsuz yapılarla ilişkilendirdiği görülmektedir. İstendik ifadeleri kullanan altı anneden dördü bu elemente kendisini uzak, ikisi orta düzeyde konumlandırmıştır. İstenmedik ifadeleri kullanan annelerden ikisi uzak, altısı orta ve biri yakın konumlandırmıştır. İstenmedik ifadeleri kullanan annelerin bu elemente kendilerini daha yakın konumlandığı söylenebilir.

Araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlar şu şekildedir; oyun etkileşiminde çoğunlukla istendik ifade kullanan annelerin, istenmedik ifade kullanan annelere göre bir anne olarak özdeğerleri daha yüksektir. İstendik ifadeleri çoğunlukla kullanan anneler bir anne olarak ben elementini ideal anne elementine daha yakın konumlandırmışlardır. Oyun etkileşiminde anneler, bir anne olarak kendilerini çoğunlukla olumlu yapılarla ilişkilendirmişlerdir; istenmedik ifadeleri çoğunlukla kullanan anneler, bir anne olarak kendilerini çoğunlukla olumsuz yapılarla ilişkilendirmişlerdir. Oyun etkileşiminde istendik ifadeleri ve istenmedik ifadeleri çoğunlukla kullanan annelerin çoğunluğu ne yazık ki nasıl bir anne olmak durumunda bırakıldım elementine kendilerini yakın konumlandırmışlardır. Oyun etkileşiminde istendik ifadeleri çoğunlukla kullanan anneler, ideal olmayan anne elementine kendilerini uzak konumlandırmışlardır. İstenmedik ifadeleri çoğunlukla kullanan anneler bu elemente kendilerini uzak ve orta düzeyde konumlandırmışlardır. Oyun etkileşiminde istendik ifadeleri çoğunlukla kullanan anneler tanıdığım örnek bir anne elementine kendilerini yakın ve orta düzeyde ilişkilendirmişlerdir, çoğunlukla istenmedik ifade kullanan anneler bu elemente kendilerini orta ve uzak düzeyde ilişkilendirmişlerdir. Oyun etkileşiminde istendik ifadeleri çoğunlukla kullanan anneler tanıdığım örnek olmayan bir anne elementine kendilerini uzak ve orta derecede ilişkilendirmişlerdir. İstenmedik ifade kullanan anneler kendilerini bu elemente uzak, orta ve yakın düzeyde ilişkilendirmişlerdir. Oyun etkileşiminde istendik ve istenmedik ifadeleri çoğunlukla kullanan anneler, çocuğuma göre bir anne olarak ben, eşime göre bir anne olarak ben, anneme göre bir anne olarak ben, kayınvalideme göre bir anne olarak ben elementlerine kendilerini çoğunlukla yakın konumlandırmışlardır.

Araştırma, gönüllü olan sınırlı sayıda katılımcı anne ile yürütülmüştür ve idiyografik (iç geçerliği yüksek) bulgu elde etmek amaçlandığından dış geçerliği düşük bir araştırmadır, bu nedenle araştırma sonuçları genellenememektedir. İleride yapılacak olan çalışmalarda standart bir test uygulanarak istatistiksel çözümleme yapılabilir. Bu araştırmada anne ve çocuk arasındaki etkileşim oyun etkileşimi ile sınırlıdır ve bu etkileşimde sözsüz iletişim dikkate alınmamıştır. Araştırmaya sadece 3-6 yaş aralığında bulunan çocuklar ve anneleri dahil edilmiştir. Aynı araştırma babalar ile tekrarlanabilir. Anneliğe ilişkin algı, annelerin geçmişte kendi anneleriyle olan ilişkilerinden etkilenebilmektedir fakat bu araştırmada böyle bir nedensel açıklama yoklanmamıştır. Ayrıca annelik algısını etkileyen diğer değişkenler (medeni hali, sosyoekonomik durum, eğitim düzeyi, çocuk sayısı, algılanan sosyal destek, evlilik doyumu vs.) dikkate alınmamıştır. Bu değişkenler dikkate alınarak bu araştırma tekrarlanabilir. Bu araştırmada kuramsal çerçeve Kelly'nin kişisel yapılar kuramı ile sınırlandırılmıştır. Bu araştırmada kullanılan AÇOKKF'nda istendik ve istenmedik ifadeler Çocuk Merkezli Oyun Terapisine göre belirlenmiştir. Buna göre diğer oyun terapi yaklaşımlarında (deneyimsel oyun terapisi vd.) etkileşim gözlenerek araştırma tekrarlanabilir. Bu araştırmada anneler istendik ve istenmedik ifadelerin neler olduğunu bilmemektedirler. Örneğin; övgü istenmedik bir ifade olarak alınmaktadır fakat anneler bunu olumlu, istendik bir ifade olarak biliyor olabilmektedirler. Çocuk merkezli oyun eğitimi verilen anneler ile bu araştırma yapılarak annelik algıları incelenebilir. Bu araştırmada anne ve çocuk arasındaki etkileşim oyun ile sınırlı olduğundan sadece oyun etkileşimlerinde kullandıkları sözel ifadeler ile anneler kategorize edilmişlerdir. Annenin çocuğun özbakım becerilerini gerçekleştirirken vb. durumlarda etkileşim gözlenerek anne ve çocuk arasındaki etkileşim hakkında daha çok fikir edinebilir ve bu şekilde araştırma

yenelenebilir. Aynı zamanda annelik algısının incelenmesinde repertuar ağı tekniğine ek olarak annelere Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği uygulanarak annelik algılarına ait bulguların kapsamı arttırılabilir.

Okulların, ailelere ebeveynlikleri ile ilgili bilgi ve becerilerini arttırıcı aktiviteler sunması ve çocuklarına yönelik sorumluluklarını nasıl karşılayacakları konusunda yardımcı olması gerektiğinden (Şahan, 2021) bu araştırmada anne çocuk oyun etkileşimi ve annelik algılarına ilişkin bulgular okul öncesi dönemde çocuğu bulunan anneler ile paylaşılabilir. Böylece anneler araştırmaya katılan annelerin çocuklarıyla etkileşimleri ve annelik algıları üzerinde fikir sahibi olabilirler.

Yazarların Beyanı

Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Çalışmada araştırmacılar eşit katkıda bulunmuşlardır.

Etik Kurul Kararı: Çukurova Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler alanındaki Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun E-95704281-604.02.02-108858 sayılı yazısı ile araştırmanın etik ilkelere uygun olduğuna karar verilmiştir.

Çatışma beyanı: Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve teşekkür: Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ve kişiden destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Acun Kapıkıran, N. (2003). İdeal ve gerçek benlik kavramı ölçeğinin güvenilirliği ve geçerliği. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(16), 14-25.
- Ajzen, I. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Englewood Cliffs.
- Akçagöz, H. (2017). *Çalışan kadınların benlik kavramı ile depresyon durumunun incelenmesi, benlik kavramı ve ideal benlik kavramı arasındaki fark ile depresyon durumunun değişkenler açısından belirlenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Akgün, E. & Yeşilyaprak, B. (2011). Anne çocuk oyun etkileşiminde niteliksel boyut: annelerin sözel ifadelerinin değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(40), 11-21.
- Akgün, E. (2008). *Anne çocuk ilişkisini oyunla geliştirme eğitiminin anne çocuk etkileşim düzeyine etkisi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Akın, M. H. (2019). Sosyal etkileşim ve sosyal benlik kaygısı olarak aile. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3(1), 1-14.
- Arendell, T. (2000). Conceiving and investigating motherhood: The decade's scholarship. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1192-1207. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01192.x>
- Aspland, H., & Gardner, F. (2003). Observational measures of parent-child interaction: An introductory review. *Child and Adolescent Mental Health*, 8(3), 136-143. <https://doi.org/10.1111/1475-3588.00061>
- Baker, P. L., & Carson, A. (1999) 'I take care of my kids': Mothering practices of substance-abusing women. *Gender & Society: Official Publication of Sociologists for Women in Society*, 13, 347-363. <https://doi.org/10.1177/089124399013003005>
- Bemiller, M. (2010). Mothering from a distance. *Journal of Divorce & Remarriage*, 51, 169-184. <https://doi.org/10.1080/10502551003597824>
- Bulgurcu Gürel, E. (2016). Lider-üye etkileşiminin çalışanların tutumları üzerindeki etkisi: Ampirik bir araştırma. *Journal of International Social Research*, 9(43), 1736-1743.
- Cooley, C. H. (1983). *Social organization: A study of the larger mind*. Transaction Books.

- Çarıkcı, İ. H., & Koyuncu, O. (2010). Bireyci-toplumcu kültür ve girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 1-18.
- Çelik, M., & Karababa, A. G. (2018). Girişimcilik niyetlerinin demografik faktörlere göre incelenmesi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 13(1), 57-67.
- Çetin, B., Akın, A., & Eroğlu, Y., (2011). Koşullu özdeğer ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 410-426.
- Denis, A., Ponsin, M., & Collahan, S. (2012). The relationship between maternal self-esteem, maternal competence, infant temperament and post-partum blues. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 30(4), 388-397. <https://doi.org/10.1080/02646838.2012.718751>
- Dereli, E., & Dereli, B. M., (2017). Çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 227-258.
- Elanda, Y. (2021). The construction of an ideal mother amid the covid 19 pandemic: Gender injustice experienced by career women while working from home. *Journal of Gender Studies*, 5, 24-39. <http://dx.doi.org/10.30983/humanisme.v5i1>
- Elochukwu, E. J., & Oluchi, E. T. (2023). Maternal role attainment in peuperal stage and midwives' role for positive adaptation by the mother. *Global Academic Journal Of Medical Sciences*, 5(1), 45-50. <https://doi.org/10.36348/gajms.2023.v05i01.008>
- Elvin Nowak, Y., & Thomsson, H. (2001). Motherhood as idea and practice: A discursive understanding of employed mothers in sweden. *Gender & Society*, 15(3), 407-428. <https://doi.org/10.1177/089124301015003005>
- Eyberg, S. M., Nelson, M. M., Duke, M., & Boggs, S. R. (2005). *Manual for the dyadic parent-child interaction coding system*. www.pcit.org
- Fantuzzo, J., Sutton-Smith, B., Coolahan, K. C., Manz, P. H., Canning, S., & Debnam, D. (1995). Assessment of preschool play interaction behaviors in young low-income children: Penn Interactive Peer Play Scale. *Early Childhood Research Quarterly*, 10(1), 105-120. [https://doi.org/10.1016/0885-2006\(95\)90028-4](https://doi.org/10.1016/0885-2006(95)90028-4)
- Farmer, A. Y., & Lee, S. K. (2011). The effects of parenting stress perceived mastery and maternal depression on parent-child interaction. *Journal Of Social Service Research*, 37(5), 516-525. <https://doi.org/10.1080/101488376.2011.607367>.
- Filiz, D. (2022). *Okul öncesi dönem çocukların oyun becerileri ile ebeveyn-çocuk ilişkileri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Forsythe, S. M. (2021). *The perception of motherhood through the smiles and the spit-up*. <https://digitalcommons.georgiasouthern.edu/honors-theses/631>
- Fransella, F. (2004). *A manual for repertory grid technique*. John Wiley & Sons.
- Fuligni, A. J., & Eccless, J. S. (1993). Perceived parent-child relationships and early adolescents' orientation toward peers. *Development Psychology*, 29(4), 622-632. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.29.4.622>
- Gezici Yalçın, M., & Gülden, G. (2003). Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik algısı ve benlik kurgusu açısından karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 1-14.
- Guillem, S. M., & Barnes, C. C. (2018). "Am I a good [white] mother?" Mad men, bad mothers, and post (radical) feminism. *Critical Studies in Media Communication*, 35(3), 286-299. <https://doi.org/10.1080/15295036.2017.1416419>
- Güler, M., & Yetim, Ü. (2008). Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 34-43.

- Güney, M., & Baran, G. (2022). 48-60 aylık çocuklarda sembolik oyun ve bilişsel işlevler "Oyun ve Biliş". *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 132-150. <https://doi.org/10.24130/eccdjecs.1967202261358>
- Herland, M. D., & Helgeland, I. M. (2014). Negotiating motherhood: Women with troubled upbringings and their self-conceptions as mothers. *Child and Family Social Work*, 22, 1-10. <https://doi.org/10.1111/cfs.12193>
- Huang, Q., Sun, J., & Tang, Y. (2021). Chinese parents' scaffolding and children's initiative in mother-child and father-child interactions across different types of problem-solving activities. *Early Education and Development*, 32(2), 249-271. <https://doi.org/10.1080/10409289.2020.1752591>
- Jankowicz, D. (2005). *The easy guide to repertory grids*. John Wiley & Sons.
- Karaman, E. D., & Doğan, N. (2018). Annelik rolü üzerine: kadının "annelik" kimliği üzerinden tahakküm altına alınması, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1475-1496. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.443214>
- Kaya, A., Aksu, H. S., & Arslan, F. (2021). Fiziksel aktivitelere düzenli ve düzensiz olarak katılım sağlayan kadınların fiziksel aktivite özdeğer algılarının incelenmesi. *Sportive*, 4(2), 5-76. <https://doi.org/10.53025/sportive.952316>
- Kındap, Y., Sayıl, M., & Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 92-107.
- Kumashiro, M., Finkel, E. J., & Rusbult, C. E. (2002). Self-respect and pro-relationship behavior in marital relationships. *Journal of Personality*, 70(6), 1009-1050. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.05030>
- Ladd-Taylor, M., & Umansky, L. (Eds.). (1998). *"Bad" mothers: The politics of blame in twentieth-century America*. NYU Press.
- Lin, G.-X., Mikolajczak, M., Keller, H., Akgun, E., Arikan, G., Aunola, K., Barham, E., Besson, E., Blanchard, M. A., Boujut, E., Brianda, M. E., Brytek-Matera, A., César, F., Chen, B.-B., Dorard, G., dos Santos Elias, L. C., Dunsmuir, S., Egorova, N., Escobar, M. J., ... Roskam, I. (2023). Parenting culture(s): Ideal-parent beliefs across 37 countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 54(1), 4-24. <https://doi.org/10.1177/00220221221123043>
- Lo Cricchio, M. G., Lo Coco, A., Cheah, C. S., & Liga, F. (2019). The good parent: southern Italian mothers' conceptualization of good parenting and parent-child relationships. *Journal of Family Issues*, 40(12), 1583-1603. <https://doi.org/10.1177/0192513X19842598>
- MacPhee, D., Benson, J. B., & Bullock, D. (1986). Influences on maternal self-perceptions. *Infant Behavior and Development*, 9(1), 236. [https://doi.org/10.1016/S0163-6383\(86\)80239-9](https://doi.org/10.1016/S0163-6383(86)80239-9)
- Mead, G. H., & Morris, C. W. (1934) *Mind, self, and society: from the standpoint of a social behaviourist*. University of Chicago Press.
- Myers, L.B., Brewin, C.R., & Winter, D.A. (1999). *Repressive coping and self-reports of parenting*. *Br J Clin Psychol.*, 38(1), 73-82.
- Oktay, B., & Durak Batıgün, A. (2014). Aleksitimi: bağlanma, benlik algısı, kişilerarası ilişki tarzları ve öfke. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33), 31-40.
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440. <https://doi.org/10.5455/cap.20130527>
- Park, L. E., Crocker, J., & Mickelson, K. D. (2004). Attachment styles and contingencies of selfworth. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(10), 1243-1254. <https://doi.org/10.1177/0146167204264000>
- Partridge, S. E., (1988). The parental self-concept: a theoretical exploration and practical application, *Amer. J. Orthopsychiat*, 58(2), 281-287. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1988.tb01589.x>

- Perkins, H. W., & Berkowitz, A. D., (1986). Perceiving the community norms of alcohol use among students: some research implications for campus alcohol education programming. *International Journal of the Addictions*, 21(9-10), 961-976. <https://doi.org/10.3109/10826088609077249>
- Rimal, N. R., & Real, K. (2005). How behaviors are influenced by perceived norms. *Communication Research*, 32(3), 389-414. <https://doi.org/10.1177/0093650205275385>
- Rubin, R. (1967). Attainment of the maternal role: Part I. Processes. *Nursing Research*, 16(3), 237-245.
- Salley, C. G., Vannatta, K., Gerhardt, C. A., & Noll, R. B. (2010). Social self-perception accuracy: Variations as a function of child age and gender. *Self And Identity*, 9(2), 209-223. <https://doi.org/10.1080/15298860902979224>
- Sanberk, İ. (2018). Reciprocity of intra-family dyadic relations from adolescents' perspective. *Journal of Comparative Family Studies*, 49(4), 437-460. <https://doi.org/10.3138/jcfs.49.4.437>
- Sanberk, İ. (2020). Kişisel yapılar kuramı. Çapri B. (Ed.) *Geçmişten günümüze kişilik kuramları* (ss.519-534). Nobel Akademi Yayıncılık.
- Sezer, T., Yılmaz, E., & Koçyiğit, S. (2015). 5-6 Yaş grubu çocukların oyun becerileri ile aile-çocuk iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(16), 185-204. <https://doi.org/10.11616/basbed.vi.455256>
- Small, S. A. (1988). Parental self-esteem and its relationship to childrearing practices, parent-adolescent interaction. and adolescent behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 50(4), 1063-1072. <https://doi.org/10.2307/352115>
- Sussman, R. (2016). Observational methods: The first step in science. Gifford R. (Ed.) *Research methods for environmental psychology* (ss. 9-27). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781119162124.ch2>
- Şahan, B. (2021). Öğrenci başarısını yordamada evde ebeveyn katılımının ve ebeveynlik biçiminin etkisi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 11(1), 365-387. <https://doi.org/10.23863/kalem.2021.195>
- Şengönül, T. (2019). Anne-baba ilgisinin çocukların okul başarısı üzerindeki etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 268-292. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.549463>
- Tazeoğlu, S. (2011). *Çocukların benlik algıları, davranış sorunları ve ana-babaların kullandıkları disiplin yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Töret, G., Özdemir, S., & Özkubat U. (2015). Ciddi düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ile annelerinin ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin ebeveyn ve çocuk davranışları açısından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 16(1), 1-22.
- Tözün, M. (2010). Benlik saygısı. *Actual Medicine*, 18(7), 52-57.
- Tuzcuoğlu, N., Azkeskin, K. E., Küsmüş, G. İ., & Cengiz, Ö. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının öz düzenleme becerileri ile benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (Özel Sayı), 607-623. <https://doi.org/10.21733/ibad.613920>
- Yanovitzky, I., & Rimal, R. N. (2006). Communication and normative influence: An introduction to the special issue. *Communication Theory*, 16(1), 1-6. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2006.00002.x>
- Yapraklı, Ş., & Özkan, B. (2021). Kendini kurgulama, benlik algısı ve dini görüşlerin statü tüketimi üzerindeki etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(4), 1440-1459. <https://doi.org/10.53487/ataunisobil.737943>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yue, X. D., Leung, C. L., & Hiranandani, N. A. (2016). Adult playfulness, humor styles, and subjective happiness. *Psychology Reports*, 119(3), 630-640. <https://doi.org/10.1177/0033294116662842>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Mother–child interaction begins to develop from the moment a child is born. This interaction is influenced by many factors (Dereli & Dereli, 2017; Sezer et al., 2015; Töret et al., 2015), including perceptions of motherhood. Perceptions of motherhood refer to a mother's beliefs about her own motherhood. Every mother's definition of 'motherhood' and how she experiences it may vary depending on her environment, personality and her perceptions of ideal motherhood and her social self, among others. Instead of measuring the perceptions of motherhood with a standard test, the use of the repertory grid technique, which allows for examining how individuals represent motherhood in their cognition, helps us reveal the different personal constructs of each mother regarding motherhood.

Thus far, studies on parenting perception have used the Self-Perception of Parental Scale and conducted evaluations using perceptions of parental role and the satisfaction, investment, role balance and competence subscales (Güler & Yetim, 2008). To the best of our knowledge, no research has investigated the representation of the concept of 'motherhood' in mothers' cognitions. Self-perception includes social self, ideal self and normative self-perceptions. Therefore, the concepts of 'social motherhood', 'ideal motherhood' and 'normative motherhood' are included in a woman's perceptions of 'motherhood'.

Play is important in the positive development of a mother–child relationship (Akgün & Yeşilyaprak, 2011; Öngider, 2013). Although the effect of playing on child development has been investigated by many researchers, studies on parents' personality traits and play behaviours during parent–child interactions have been limited. (Yue et al., 2016). Furthermore, no research has been found on how a mother perceives herself as a 'mother' depending on her positive and negative play interactions with her child. To examine this problem, the present research aims to examine mothers' perceptions of motherhood based on their play interactions with their children'. Direct observations are important for examining research questions about the mechanisms involved in social interactions. The observation technique is more advantageous than parental reports based on mothers' specific explanations, which may be influenced by their mental state; furthermore, this technique allows for describing the parents' behaviours not by themselves but consistently and reliably by the researcher for many purposes (Aspland & Gardner, 2003). This technique also avoids an observed situation in which participants try to describe their behaviours in the best possible way or present them in a socially desirable way (Sussman, 2016). For this reason, mother–child play interactions were examined in the current study using the observation technique.

Method

This multiple quantitative case analysis study aimed to examine how mothers who used mostly desired and mostly undesired expressions in 5-minute free-play interactions with their children aged 3–6 years represented motherhood in their cognitions, using the semi-structured interview and the repertory grid techniques. The free-play interactions in the home environment were video-recorded. Then, the expressions used by the mothers during the play were coded into the Parent–Child Play Recording Coding Form (PCPRCF), and those who used mostly desired or mostly undesired expressions were determined. The elements in the repertory grid technique were as follows: 'me as a mother', 'me as a mother according to my child', 'me as a mother according to my husband', 'me as a mother according to my mother', 'me as a mother according to my mother-in-law', 'ideal mother', 'unideal mother', 'unfortunately, what kind of a mother did I have to be', 'an exemplary good mother I know' and 'a nonexemplary mother I know'. The personal constructs of the mothers were determined by comparing the elements in triplicate. Finally, each element was rated between 1 and 5 based on personal constructs. The data were analysed using the Idiogrid 2.4 programme.

Results

The results showed that the mothers mostly used undesired expressions in their free-play interactions. The most frequently used desired expression was 'compliance with the child's wishes', while the most frequently used undesired expression was 'to give orders'.

Furthermore, the study determined the eigenvalues obtained from the distance coefficients between the 'ideal mother' and 'me as a mother' elements. The results revealed that mothers who used the desired expressions more frequently in their free-play interactions had higher eigenvalues than those who used the undesired expressions more frequently. It was also observed that mothers who used the desired expressions more frequently in the free-play interactions associated themselves with more positive constructs than those who used the undesired expressions more frequently. Furthermore, mothers in both groups closely associated with themselves the elements of 'unfortunately, what kind of a mother did I have to be', 'me as a mother according to my child', 'me as a mother according to my husband', 'me as a mother according to my mother' and 'me as a mother according to my mother-in-law'. While the mothers who used the desired expressions more frequently in the play interactions positioned themselves far from the unideal mother element, the mothers who used the undesired expressions more frequently positioned themselves far and moderately from the unideal mother element. While mothers who mostly used the desired expressions for an "exemplary good mother I know" element positioned themselves close and moderately, a "nonexemplary mother I know" element was distant and moderate. Those who used undesired expressions mostly positioned themselves mid and far from an "exemplary good mother I know", and they positioned themselves far, middle and close to a "nonexemplary mother I know".

Conclusion

This study was conducted with a limited number of participating mothers who volunteered; thus, it has low external validity. The results of this study cannot be generalised. In this study, the interaction between mother and child was limited to play interaction, and nonverbal communication was not considered. Additionally, only children aged 3–6 years old and their mothers were included in the study. Perceptions of motherhood may be affected by mothers' past relationships with their own mothers, but such a causal explanation was not explored in this research. Furthermore, other variables affecting perceptions of motherhood (socioeconomic status, education level, number of children, perceived social support, marital satisfaction, etc.) were not considered. Suggestions for further research would include consideration of these variables. The theoretical framework in this research is limited to Kelly's theory of personal constructs. In this study, the mothers did not know which expressions were deemed to be desired or undesired. For example, praise was considered an undesired expression, but mothers may have known it as a positive, desired expression. Perceptions of motherhood can be examined by conducting this research with mothers who are given child-centred play education. By observing mothers' processes of realising their children's self-care skills, knowledge about mother-child interactions can be increased.

EK-1. Anababa Çocuk Oyun Kayıt Kodlama Formu Veri Kayıt Örneği

KOD	KOD	KOD
DE //	DE	DE
BS //	BS	BS

Anababa Çocuk Oyun Kayıt Kodlama Formu Örneği

Anne-Baba İfade	Toplam Puan
Doğrudan/Dolaylı Emir Verme (DE): Çocuğu Yönlendirici Komutlar Verme	9
Bilgi Soruları Sorma (BS): Öğretme Amaçlı Sorular Sorma	7

EK-2. Örnek Repertuar Ağı Formu

Yapı	BB	ÇGB	İA	NNB	EGB	AGB	KGB	İOA	TÖA	TÖOA	Karşıt Yapı
Sabırlı											Sabırlı Değil
Verimli											Verimli Değil
Sevgi Dolu											Sevgi Dolu Değil
Merhametli											Merhametli Değil
Fedakâr											Fedakâr Değil
Kendini Adanış											Kendini Adanış Değil
Deneyimli											Deneyimli Değil
İlgili											İlgili Değil
Kibar											Kibar Değil

BB: Bir Anne Olarak Ben

ÇGB: Çocuğuma Göre Bir Anne Olarak Ben

İA: İdeal Anne

NNB: Ne Yazık ki Nasıl Bir Anne Olmak Durumunda Bırakıldım

EGB: Eşime Göre Bir Anne Olarak Ben

AGB: Anneme Göre Bir Anne Olarak Ben

KGB: Kayınvalideme Göre Bir Anne Olarak Ben

İOA: İdeal Olmayan Anne

TÖA: Tanıdığım Örnek Bir Anne

TÖOA: Tanıdığım Örnek Olmayan Bir Anne